

Buddhas, Konfucius' och hinduismens politiska profil

Per-Arne Berglie

Professor i religionshistoria, Stockholms universitet

Konfucianismen

Religion eller samhällsfilosofi?

Konfucius levde i oroliga tider och blickade tillbaka till den kinesiska urtiden då balans och harmoni rådde i landet.

Det goda samhället hålls samman av de fem banden mellan furste och undersåte, far och son, äldre och yngre, man och hustru, vän och vän. Inget tvång behövs om alla människor odlar sin inneboende godhet och gör vad de ska enligt sin position i samhället.

Kejsaren befinner sig "i mitten" och allt annat inordnar sig på olika avstånd från detta centrum. Längst bort eller till och med utanför befinner sig "barbarerna", icke-kineserna.

Hämmar konfucianismen utveckling med sitt hierarkiska och statiska samhällsideal eller gynnar den tvärtom ekonomisk utveckling med sin pliktmedvetenhet?

Hinduismen

I de gamla vediska skrifterna finns en berättelse om hur de fyra samhällsständerna uppkommer som en del av världens skapelse. Den hierarkiska samhällsordningen kan alltså inte ifrågasättas.

Människor har olika rättigheter och skyldigheter beroende på vilket stånd man tillhör och i vilket skede av livet man befinner sig. Det som är rätt för den ene är fel för den andra.

De stora episka verken Mahabharata, i vilket Bhagavadgita ingår, och Ramayana illustrerar bland annat vilka skyldigheter kungar och aristokrater har för upprätthållandet av samhället bland annat genom att använda ett rättmätigt våld i rätt situation. Dessa berättelser, särskilt den om hjälten Rama, är fortfarande levande och aktuella i dagens religionskonflikter.

Men det finns också en tradition av icke-våld i indisk religion som genom Gandhi och andra fått en framträdande plats i det politiska tänkandet även utanför Indien.

Buddhismen

Buddhismen bärs upp av den munkorden som Buddha instiftade. Munkarna ska meditera och söka nirvana men måste också stå till lekfolkets tjänst. Lekfolket kan samla religiösa förtjänster genom givmildhet mot munkarna. I de traditionella buddhistiska samhällena sågs kungen som den främste av lekmän med särskilda skyldigheter att se till att detta förhållande mellan lekfolk och munkar upprätthölls. Munkar som iaktar munkreglerna förmår skänka lekmän religiösa meriter genom att ta emot gåvor. Buddhismen är alltså i hög grad en samhällstillvänd religion.

Under historiens gång har buddhismen blivit en världsreligion, spridd över stora delar av Asien, och ett kulturellt system som anpassat sig till olika förhållanden.

På dagens Sri Lanka med dess motsättningar mellan den lankesiska buddhistiska majoriteten och den tamilska minoriteten har buddhismen använts i propagandan mot tamilerna och som en del i människodefinitionen: endast buddhister är fullvärdiga människor.

I Burma har munkar nyligen deltagit i gatudemonstrationer och bland annat vägrat ta emot gåvor från den styrande militärjuntan. Militären har våldsamt slagit ner demonstrationerna med hänvisning till att dessa munkar inte iakttagit munkreglerna och därigenom visat sig "falska" och oförmögna att ge lekfolket religiösa förtjänster. De buddhistiska generalerna fullgör enligt egen uppfattning således den traditionella buddhistiska härskarens skyldigheter.

Demokratiförespråkarna med Aung San Suu Kyi i spetsen använder också buddhismen i sin kamp, men har tagit fasta på icke-våldslinjen och samtalsvägen som buddhismen också förespråkar.

I Tibet erhöll den femte Dalai Lama, en buddhistisk munk och tillika kraftfull kyrkofurste tillhörande en av de många tibetanska ordnarna, vid 1600-talets mitt både den andliga och den religiösa makten. Här förenades verkligen religion och politik. I och med den kinesiska ockupationen och införlivandet av Tibet med Kina och Dalai Lamas flykt 1959 ändrades förhållandena fundamentalt. Den fjortonde innehavaren av Dalai Lama-titeln blev nu en samlade gestalt för hela den tibetanska frihetskampen och en kraftfull förespråkare för att denna kamp ska föras med fredliga medel.

Man kanske inte ska tillägga religionerna några mänskliga egenskaper. Buddhismen är nog varken "ond" eller "god". Även om motsatsen har varit mycket vanligare, får man inte glömma att buddhister i olika historiska situationer ibland förespråkade användning av våld och motiverat detta med religiösa argument.